

Автор: Олег Громов, «Урядовий кур'єр»

Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів

Попри масштабні руйнування сільськогосподарської інфраструктури, мінування наших полів та зниження обсягів виробництва, провідні експерти стверджують, що цій ключовій галузі навряд чи загрожує втрата статусу житниці Європи та світу.

«Урядовий кур'єр» намагався проаналізувати стан сільського господарства України в цей важкий воєнний час, зміни у спеціалізації вирощування культур та роботу тваринництва, життєдіяльності підприємств.

Збитки прямі й непрямі

Спершу про оцінку наслідків варварського втручання в роботу АПК України російських окупаційних людей. За словами заступника директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», виконавчого директора Північного міжрегіонального наукового центру НААН д.е.н. Олександра Нечипоренка, за попередніми оцінками науковців, потенційна пряма шкода, якої було завдано вітчизняній сільськогосподарській інфраструктурі та її активам внаслідок повномасштабної агресії РФ проти України, перевищує 6 мільярдів доларів.

«Додаткові економічні втрати галузі від війни лише у 2022 році очікуються у розмірі близько 22 мільярдів доларів, а зниження доходів сільського господарства та суміжних секторів — від 10 до 30%. За підсумками 2021 року, частка агропромислового комплексу становила 10,6% національного ВВП. Проте оцінку наслідків бойових дій для аграрної галузі ускладнює нестача аналогії, коли у війну була б залучена країна з настільки масштабним і важливим для світового ринку сільськогосподарським сектором, як Україна», — каже науковець.

Хоч експерти ООН вважають, що найближча ситуація в Сирії. 2011 року сільськогосподарський ВВП цієї держави був близьким до 49 мільярдів доларів, тобто 20% загального ВВП. Про-

те порівнювати Україну та Сирію не зовсім коректно, оскільки ця держава має набагато нижчий обсяг експорту сільгосппродукції.

Центр досліджень продовольства та землекористування KSE Institute спільно з Міністерством аграрної політики та продовольства в аналізі «Огляд непрямих втрат від війни в сільському господарстві України» вказує, що цей показник у сільському господарстві через зменшення виробництва, блокаду портів та подорожчання виробничих чинників оцінюють у 23,3 мільярда доларів.

«Через три місяці після початку повномасштабної війни збитки в аграрному секторі України вже сягнули 4,3 мільярда доларів, що становить майже 15% капіталу держави. Найбільшу частину втрат фіксують через знищення чи пошкодження сільськогосподарських угідь та відсутність збору врожаю. Нині чітко визначити суму збитків аграрного сектору внаслідок бойових дій неможливо через їх продовження. Однак непрямі втрати в сільському господарстві очікують у розмірі приблизно 23,3 мільярда доларів», — зазначає заступник голови правління Асоціації представників малого та середнього бізнесу Києва Вікторія Тютюнникова.

Допомога звідусіль

Яку допомогу, зокрема донорську, отримають аграрні підприємства України? Чи можуть уже зараз міжнародні донори та інші організації надавати допомогу з розмінування сільгоспугідь?

Міжнародні донори прагнуть забезпечити так званий ефект win-win — таку форму співпраці, коли обидві сторони в роботі залишаються задоволеними. Залучають до своїх програм постачальників матеріальних ресурсів, підтримуючи обидві сторони.

Цільова аудиторія міжнародних донорських організацій — сільські домогосподарства та фермери, яких справедливо вважають чинником боротьби з безробіттям та запорукою

інклюзивного економічного зростання у сільській місцевості. Сектор дрібних фермерських господарств має вирішальне значення для місцевої зайнятості, це основний постачальник продуктів на локальному рівні.

У квітні 2022 року український уряд направив до ЄС докладну інформацію, чого потребує сільськогосподарський сектор для відновлення. Координувати очікувану допомогу має Єврокомісія.

«Найбільш очікувані витрати міжнародних донорів — це фінансування програм з розмінування території. За оцінками Української асоціації саперів, нині близько 83 тисячі кв. км забруднено різними типами вибухових предметів. До прикладу, за даними Продовольчої та сільськогосподарської організація ООН (ФАО), вартість розмінування в Хорватії становила близько 1,25 євро за 1 кв. км, вартість знищення однієї складованої протипіхотної міни — 0,56 євро. З огляду на ці витрати вартість заходів з розмінування в Україні лише вказаної площі перевищує 10 мільярдів доларів», — інформує Олександр Нечипоренко.

Значимо, що велику частину міжнародної допомоги залучив Євросоюз. Наприклад, з 1 вересня у Державному аграрному реєстрі розпочато приймання заявок в межах нової програми допомоги малим агровиробникам на загальну суму понад 1,5 мільярда гривень, яка фінансується з бюджетної підтримки ЄС.

Безповоротну допомогу можуть отримати аграрії, які обробляють від одного до 120 га сільськогосподарських угідь або утримують від трьох до 100 корів. Проте і земельні ділянки, і корови мають бути зареєстрованими, оскільки це ключова умова отримання допомоги. Цю допомогу можуть отримати й особисті селянські господарства.

«Не останню роль відіграє ФАО. Після початку війни вона розробила план швидкого реагування і закликає спрямувати 115,4 мільйона доларів на підтримку майже мільйона жителів сільської місцевості шляхом надання

сільськогосподарської допомоги і гарантування продовольчої безпеки для тих, хто найбільше постраждав унаслідок війни. У межах цієї програми ФАО вже надала допомогу для 80 тисяч осіб у 13 областях України, продовжує надавати багаточільову грошову допомогу для покриття основних потреб понад 5 тисяч сімей у найбільш постраждалих регіонах на сході та півдні України», — зазначає Вікторія Тютюнникова.

Вживатимуть дрібні

Деякі фахівці вважають, що з початком війни посилилася тенденція до стагнації великих аграрних холдингів та інших компаній і зросла роль фермерських господарств. Який вигляд матиме мапа сільгоспдприємств після її закінчення (чи зникатимуть великі компанії, чи посилиться роль фермерів та інших дрібних учасників тощо)?

Стагнація агрохолдингів розпочалася задовго до війни. Як вважають в Інституті аграрної економіки, за останні кілька років у групі цих об'єднань в економічному плані активно приростали лише дві компанії — АСТ та «Епіцентр Агро». Тоді як більшість рухалася шляхом оптимізації, тобто відбувалося скорочення їхніх земельних банків. Війна лише прискорила цей процес.

Цікавий факт: напередодні воєнної агресії аграрні холдинги в Україні контролювали менш як 15% — близько 6,5 мільйона га сільгоспземель. І вони часто мали посередні показники результативності. Про це свідчать фі-

нансові звітності компаній, які використовують для оцінки їхньої прибутковості та перебувають під контролем регуляторів.

Не сприяє розвитку агрохолдингів в Україні й те, що програми, які вже реалізують в Україні ФАО та інші донори, передбачають максимальний розмір земельного банку одержувачів на рівні 250-1000 га.

«Тому в малих агрохолдингах, які становлять більшість загальної кількості, немає перспективи отримати міжнародну донорську допомогу на відновлення. Отже, без фінансових вливань діяльність агрохолдингів, що й до війни була слабкою, поступово згасатиме», — впевнена Вікторія Тютюнникова.

Менше пшениці, більше гороху та гречки

Як змінюються спрямованість та спеціалізація аграрних підприємств уже зараз? Приміром, господарства перестають вирощувати одні культури і починають займатися іншими, чи виникають зміни у спеціалізації тваринництва тощо?

Відповідно до прогнозів Інституту аграрної економіки, цьогорічне виробництво зернових і зернобобових культур може знизитися до 30% порівняно з 2021 роком. Імовірно, зменшиться виробництво пшениці на 34%, ячменю — на 45%, кукурудзи — на 2%. Але це ніяк не вплине на задоволен-

ня внутрішньої потреби населення у продуктах зернових та зернобобових культур. До речі, виробництво гречки за рахунок пересівання та зміни структури посівів дасть змогу повністю забезпечити потреби населення та отримати певні залишки.

Щодо технічних та інших сільськогосподарських культур прогнозують скорочення виробництва до 30%, а сояшнику до 34%.

«Знов актуальною стає популярна у 1990-ті практика городництва. Дедалі більше громадян згадують про наявність у них земельних ділянок та беруться їх обробляти, щоб виростити базові продукти. У сільській місцевості тренд на самозабезпечення може бути розширено за рахунок утриманням свійської птиці та тварин — аж до великої рогатої худоби», — констатує Олександр Нечипоренко.

Вікторія Тютюнникова нагадує, що до початку війни більшу частину врожаю становили пшениця, сояшник та кукурудза, оскільки значну їх частину було призначено для експорту. «Блокування портів показало недоліки експорту великого обсягу цих товарів, тому зростає попит на нішеві високмаржинальні культури (горох, ягоди, гірчиця тощо), транспортування яких більш варіативне», — додає вона.

На думку експерта, є підстави вважати, що такі тенденції розвиватимуться і впродовж наступних років, проте це не зашкодить вирощуванню пшениці, сояшнику та кукурудзи як основних культур.

Як фермеру отримати по 5 тисяч гривень на корову від ЄС: інструкція

Міжнародні партнери допомагають не лише силам оборони України, а і простим людям, які страждають через розв'язану загарбницьку війну російської федерації на українських територіях.

Уже влітку 2022 року Європейський Союз виділив 1,5 млрд грн на програму фінансової допомоги малим агровиробникам, які найбільше постраждали від військової агресії російської федерації і які потребують підтримки за понесені витрати на польові роботи, утримання корів, придбання ма-

теріалів для ведення господарської діяльності, паливно-мастильних матеріалів, засобів захисту рослин, кормів та інших виробничих витрат.

А в серпні Кабінет Міністрів України затвердив розроблений Міністерством аграрної політики та продовольства України порядок використання коштів указаної програми. Детальні алгоритми описані в постанові Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2022 р. №918 «Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським

господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції».

Розповідаємо, хто з фермерів і як може отримати фінансову підтримку від Європейського Союзу.

Хто може розраховувати на фінансову допомогу?

- Фермерські господарства та інші виробники сільськогосподарської продукції.